

Onderzoek naar overlast Kauw in Hilversum 2023

Christian Brinkman
Jip Louwe Kooijmans
Jan Schoppers

Sovon-rapport 2023/83

Onderzoek naar overlast Kauw in Hilversum 2023

Christian Brinkman, Jip Louwe Kooijmans en Jan Schoppers

Sovon-rapport 2023/83
Dit rapport is samengesteld
in opdracht van de gemeente Hilversum

Colofon

© Sovon Vogelonderzoek Nederland 2024

Dit rapport is samengesteld in opdracht van de gemeente Hilversum

Wijze van citeren: Brinkman C., Louwe Kooijmans J. en Schoppers J. 2024. Onderzoek naar overlast Kauw in Hilversum 2023. Sovon-rapport 2023/83. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Foto's omslag: Groest, Hilversum Jan Schoppers. Kauw Hans Schekkerman.

ISSN-nummer: 2212 5027

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Toernooiveld 1

6525 ED Nijmegen

e-mail: info@sovon.nl

website: www.sovon.nl

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt d.m.v. druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Sovon en/of opdrachtgever.

Inhoud

Samenvatting	6
1. Aanleiding	7
2. Kauw, korte karakterisering	8
2.1 Introductie	8
2.2 Slaapplaatsen	8
2.3 Staat van instandhouding in Nederland	10
3. Resultaten slaapplaats- en dagtelling	11
3.1 Slaapplaatstelling	11
3.2 Resultaten slaapplaatstelling	12
3.3 Dagtelling	14
3.4 Resultaten dagtelling	15
3.5 Discussie	15
4. Bestaande teldata Sovon	18
4.1 Vogelatlas en Broedvogelatlas	18
4.2 BMP	18
4.3 MUS	18
4.4 Meetnet Slaapplaatsen	19
4.5 Jaarrond Tuintelling	19
4.6 Discussie	19
5. Effectiviteit verjaagmaatregelen	20
6. Conclusie en aanbeveling	22
Literatuur	24
Bijlage 1: Ligging van de slaapplaatsen in Hilversum in 2023	26
Bijlage 2: Verslag van gedragsonderzoek	27

Samenvatting

Vooral in de zomermaanden wordt overlast (vooral uitwerpselen) ervaren van de slaapplaats van Kauwen aan de Groest in Hilversum. Dit was aanleiding voor de Gemeente Hilversum om Sovon te vragen onderzoek te doen naar het voorkomen van Kauwen in Hilversum en de effectiviteit van maatregelen om overlast tegen te gaan.

Op dit moment zijn er op basis van het beschikbare materiaal geen aanwijzingen dat het aantal kauwen sterk is toegenomen in de afgelopen 20 jaar.

In Hilversum konden 19 slaapplaatsen worden gelocaliseerd die in 2023 werden gebruikt door Kauwen. Op basis van alle slaapplaatstellingen tijdens dit onderzoek blijkt dat het aantal Kauwen dat in Hilversum slaapt twee keer hoger is dan wat er overdag verblijft. Overdag werden 1342 Kauwen geteld die verbleven binnen de gemeente Hilversum, 's nachts sliepen gemiddeld 3158

Kauwen op verschillende slaapplaatsen in Hilversum. Het gaat hier om lokale en regionale Kauwen. Een deel van de vogels op de slaapplaatsen komt van buiten Hilversum. Deze foerageren in het buitengebied en dorpen rondom Hilversum en komen in de avond slapen in de stad. De actieradius van Kauwen rond de slaapplaats is groot, tot wel 25 km.

Voedsel is niet perse een sturende factor, Kauwen zoeken immers overdag voedsel en komen 's avonds naar de slaapplaats. Ook nestgelegenheid is geen sturende factor. De slaapplaats is het grootst buiten het broedseizoen. De regionale functie van Hilversum is te verklaren doordat Hilversum de grootste plaats is en dus de meeste Kauwen huisvest. Dit trekt nog meer Kauwen aan.

Tot slot worden de maatregelen besproken: continue inspanning verjaging, fysieke aanpassing inrichting openbare ruimte en acceptatie van de overlast.

1. Aanleiding

Vooraf in de zomermaanden wordt overlast (vooral uitwerpselen) ervaren van de slaapplaats van Kauwen in de bomen langs de Groest te Hilversum. Ondanks diverse verjaagacties is het niet gelukt om de Kauwen te verleiden op een andere locatie te gaan slapen. Daarnaast bestaat de indruk dat de soort sterk is toegenomen in Hilversum. In de winter wordt de slaapplaats niet of nauwelijks gebruikt. Naar aanleiding van deze kauwenproblematiek heeft de Gemeente Hilversum heeft Sovon gevraagd om de slaapplaatsen en de aantallen Kauwen die daarvan gebruik maken in beeld te brengen in de Groest en in heel Hilversum.

In de voorliggende rapportage wordt verslag gedaan van deze tellingen. Hierbij is de volgende indeling aangehouden.

- Informatie over de soort
- Slaapplaats- en dag-telling in 2023
- Analyse bestaande teldata
- Literatuuronderzoek maatregelen om overlast tegen te gaan
- Conclusies

Het veldwerk is uitgevoerd door Christian Brinkman, Jip Louwe Kooijmans, Jan Schoppers en Nicole Rijsemus. De uitwerking en rapportage werd gedaan door de eerste drie genoemden en Jan Schoppers had de projectleiding. Lara Marx zorgde voor het kaartmateriaal en de verwerking in Avimap. André van Kleunen heeft het rapport namens Sovon becommentarieerd. Laura Hondshorst deed de opmaak.

2. Kauw, korte karakterisering

2.1 Introductie

De Kauw (*Corvus monedula*) is de kleinste soort van de vogelfamilie *Corvidae* (kraaiachtigen). De Kauw is eenvoudig te herkennen aan het zwarte verenkleed en de karakteristieke grijze nekveren. De soort is zeer sociaal en leeft jaarrond in groepen. De paarband is voor het leven en wordt jaarrond in stand gehouden (Cramp *et al.* 1994). Binnen de groep heerst een duidelijke sociale rangorde. Paren blijven in de groep dichtbij elkaar. De Kauw is zeer vocaal; geluid vormt een belangrijk onderdeel van het sociaal gedrag. Het geluidenrepertoire is dan ook complex en zeer uitgebreid.

Het leefgebied van de Kauw is gevarieerd en bestaat voornamelijk uit open landschappen met verspreide begroeiing (Del Hoyo *et al* 2009, Madge 1994). In open landbouwgebieden en dichte bossen is de Kauw spaarzaam vertegenwoordigd (Bijlsma *et al* 2001). Kauwen zoeken hun voedsel voornamelijk op de grond, in paren of in kleine groepjes. De voedselkeuze is zeer gevarieerd, en verschilt per seizoen en per locatie. Bij één studie bestaat het voedsel grotendeels (tot 84%) uit plantaardig materiaal (Madge 1994), bij een andere studie grotendeels (81%) uit dierlijk materiaal (Cramp *et al.* 1994). In bewoond gebied maakt de Kauw gebruik van al dan niet bewust door mensen aangeboden voedsel, op voedertafels, van de straat of door het afstruinen van vuilnisbakken. In stedelijk gebied wordt veel gefoerageerd in de vroege ochtend, als het nog rustig is op straat. Later op de dag duiken Kauwen omlaag van een hoge uitkijkpost om voedsel van straat op te pikken. Als zwaar weer, zoals regen, storm of sneeuw, het zoeken naar voedsel bemoeilijkt, heeft de Kauw meer de neiging om gebruik te maken van menselijke voedselbronnen. Kauwen kunnen 20 jaar oud worden, maar worden doorgaans niet ouder dan 6 jaar. De gemiddelde leeftijd is 2,5 jaar (VogeltrekAtlas.nl).

Kauwen broeden semikoloniaal. De dichtheid van broedparen wordt bepaald door beschikbaarheid van geschikte nestplaatsen. De Kauw is een holenbroeder. Waar de meeste holenbroeders zelf geen nestmateriaal of alleen nestvoering aandragen, bouwt de Kauw een takkennest in een holte. Dit stelt de Kauw in staat om te nestelen op plekken die ogenschijnlijk niet geschikt lijken als nestplaats, zoals in schoorstenen. Kauwen broeden vanaf het tweede levensjaar. Het eerste ei wordt gelegd vanaf eind april. Het legsel bestaat uit 3 tot 8, meestal 4 of 5 eieren. Deze worden 17 tot 19 dagen bebroed door het vrouwtje. Tijdens het broeden wordt het vrouwtje op het nest gevoerd door het mannetje. 30-35 dagen na het uitkomen van de eieren verlaten de jongen het nest. De Kauw maakt jaarrond gebruik van

Foto 1. Kauw in Hilversum. 28 maart 2024. Christian Brinkman.

gemeenschappelijke slaappleatsen. Broedende vogels slapen weliswaar op het nest, maar vogels die niet of niet meer deelnemen aan het broedproces maken ook tijdens het broedseizoen gebruik van de gemeenschappelijke slaappleatsen.

In Nederland broedende Kauwen behoren tot de ondersoort *spermalogus* en zijn voornamelijk standvogel. Buiten de broedtijd zwerven ze rond in groepen rond maar blijven binnen 35 km van hun broedplaats (Bijlsma *et al* 2001, VogeltrekAtlas.nl). De noordelijke ondersoort *monedula* is een jaarlijkse doortrekker en wintergast, de oostelijke ondersoort *soemeringii* is veel zeldzamer.

2.2 Slaappleatsen

De Kauw maakt jaarrond gebruik van gemeenschappelijke slaappleatsen. Een slaappleats is een vaste locatie waar vogels uit de omgeving zich concentreren om samen te slapen. Slaappleatsen hebben vaak een duidelijke natuurlijke begrenzing, zoals een boomgroep of een eiland (van den Bremer *et al* 2008). Kauwenslaappleatsen bevinden zich doorgaans in

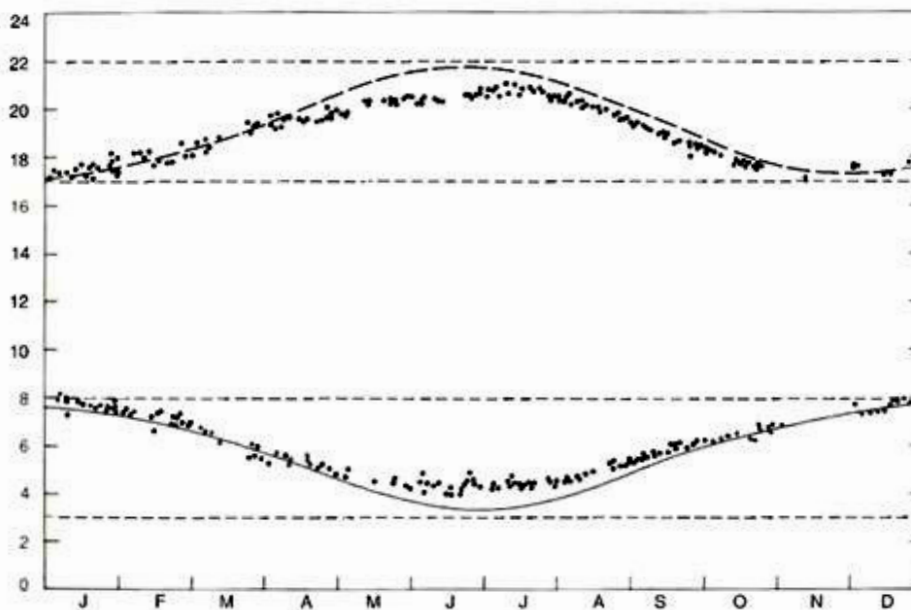

bomen, in parken, op begraafplaatsen en langs stadsranden, soms ook in rietvelden of op kliffen en in Nederland ook op gebouwen. Een slaapplek van Kauwen kan bestaan uit vele duizenden individuen. Slaappleken hebben voor Kauwen verschillende belangrijke functies. In algemene zin is slaap noodzakelijk om een goede werking van het organisme te handhaven. Gezamenlijk slapen wordt, net als het voorkomen in groepen in het algemeen, veelal beschouwd als bescherming tegen roofvijanden. Hoewel grote groepen vogels predatoren kunnen aantrekken, is de kans voor een individu om door een roofdier gegrepen te worden kleiner. Daarnaast wordt een predator door een grote groep vogels sneller opgemerkt dan door een enkeling (van den Bremer *et al* 2008). Daarbij komt dat de strategie van een groep Kauwen om predatoren te verjagen erg succesvol is. Ook is de gemeenschappelijke slaapplek een 'huwelijksmarkt', de plek waar ongepaarde Kauwen elkaar ontmoeten. De sterke paarband betekent dat paren (en niet individuen) de basiseenheden vormen van een groep. Hiernaast fungeren gemeenschappelijke slaappleken als een 'informatiecentrum' waar vogels kennis opdoen over voedselbronnen, terwijl ze bovendien andere gedragingen, bijvoorbeeld de wegtrek, synchroniseren (Ward & Zahavi, 1973).

Vaak komen groepen Kauwen eerst samen op een verzamelplek om zich daarna aan te sluiten bij de zwerm op de definitieve slaapplek. Het aanvliegen is complex, want de gebieden van waaruit Kauwen verschillende slaappleken betrekken, kunnen elkaar

overlappen. De actieradius van Kauwen rond de slaapplek is groot, tot wel 25 km. De vliegroutes van en naar de verschillende slaappleken kunnen elkaar kruisen of passeren in tegenovergestelde richting. Sommige slaappleken zijn van tijdelijke aard. Voor de slaapplek wordt betrokken vliegen Kauwen roepend rond in groepen. De vogels vliegen na het landen vaak weer op om daarna weer te landen. Geleidelijk nemen de vliegbewegingen en het geluid af en stelt de groep zich om, meestal paarsgewijs, te gaan slapen. De functie van het roepen is om contact te houden met de partner binnen de groep. Het betrekken en verlaten van de slaapplek is daglicht gestuurd. In wintermaanden, ongeveer van november tot en met maart, betrekken de Kauwen de slaappleken tot een half uur na zonsopgang. In de zomermaanden al vanaf twee uur voor zonsopgang. In de ochtend ontwaken de Kauwen op een slaapplek niet gezamenlijk, maar worden geleidelijk meer actief en ondernemen verschillende activiteiten.

Kauwen die niet deelnemen aan het broedproces, bijvoorbeeld omdat ze geen partner meer hebben of omdat het nest verloren is gegaan, en de eerstejaars vogels maken ook tijdens het broedseizoen gebruik van de gemeenschappelijke slaappleken. Aan het eind van het broedseizoen, doorgaans in juli, voegen ook de familiegroepen van succesvolle oudervogels met hun pas uitgevlogen zich bij de slaappleken. In de loop van de nazomer groeit het aantal Kauwen op de slaappleken daarom aanzienlijk. In de loop van het najaar, vanaf september maar voor in oktober, komen daar

Figuur 1. Uit- en aanvliegen van de Kauw in de ochtend en avond op de slaapplek (Glutz & Bauer 1993).

Abb. 356. Morgentliche Abflüge von und abendliche Anflüge an Gemeinschaftsschlafplätzen der Dohle *C. monedula* bei Heidelberg (49°35 N/8°42 E), gemessen in mitteleuropäischer Zeit. Dazu die bürgerliche Dämmerung (Sonne 6°30 unter Horizont) am Morgen (ausgezogene Linie) und am Abend (gestrichelte Linie); nach ASCHOFF & VON HOLST 1960, umgezeichnet

Kauwen bij uit herkomstgebieden ten noordoosten van Nederland (Eggenhuizen 2018, Vogeltrekatlas.nl). De groepen op de slaappleaatsen zijn vanaf november op zijn grootst en blijven dat tot aan de voorjaarstrek die al aanvangt in februari en piekt in maart (LWVT 2002). Op kauwenslaappleaatsen kunnen ook andere kraaiachtigen en verschillende soorten duiven komen slapen.

2.3 Staat van instandhouding in Nederland

De Kauw is een van de vogelsoorten op de landelijke vrijstellingslijst. Hierom is op verzoek van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) in 2022 de staat van instandhouding bepaald (Sovon 2022). Onder de staat van instandhouding wordt de 'gezondheid' van de populatie van een bepaalde soort verstaan. De beoordeling heeft plaatsgevonden conform de systematiek die door de Europese Commissie is ontwikkeld in het kader van de Habitatrictlijn.

De staat van instandhouding van de Kauw is beoordeeld voor de broedpopulatie en voor de populatie die in het najaar en winter in Nederland verblijft. De staat van instandhouding van de Kauw als broedvogel is beoordeeld als gunstig. Vanwege het iets ruimere verspreidingsgebied dan 50 jaar geleden, vanwege de stabiele populatietrend en omdat het potentiële leefgebied van de Kauw overeenkomt met bezet leefgebied. In het winterhalfjaar wordt de staat van instandhouding van de Kauw beoordeeld als matig ongunstig. Op grond van de afnemende populatieomvang op de lange termijn (1980-heden) van gemiddeld 0,5% per jaar in het winterhalfjaar.

3. Resultaten slaapplaats- en dagtelling

De avond is het beste moment voor het tellen van kauwslaapplaatsen. De vogels arriveren in groepjes, gaande de avond groeit de slaapplaats en met het vallen van de duisternis valt de rust op de slaapplaats. Hilversum is in deze studie exclusief de wijk Meent die tegen Bussum aan ligt.

3.1 Slaapplaatstelling

De kauwslaapplaatsen in Hilversum zijn geteld volgens de telrichtlijnen van het Meetnet Slaapplaatsen van Sovon. Dit meetnet is onderdeel van het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM).

Algemene telrichtlijnen voor slaapplaatstellingen:

- Slaapplaatstellingen beginnen een uur voor zonsondergang tot een half uur erna.
- Eerst wordt het aantal reeds aanwezige vogels geteld en vervolgens de invallende groepen.
- Tellingen worden gedaan van een strategisch punt met goed zicht op de slaapplaats.
- Als het aantal vogels niet exact geteld kan worden, maak dan een schatting.
- Er wordt geteld bij rustig, helder weer.

Om de kans op dubbeltellingen zo veel mogelijk te voorkomen, vinden slaapplaatstellingen simultaan plaats, binnen een voorgeschreven telperiode. In Hilversum was dit op:

- 3 februari 16.30 – 18.00 (zonsondergang rond 17.30).
- 21 & 22 augustus 19.45 – 21.20 uur (zonsondergang rond 20.50).

De tellingen vonden plaats vanaf hoge punten in Hilversum, namelijk:

- Dak van parkeergarage Q-park Hilvertshof – 19 meter hoog (3 februari, 21 & 22 augustus) (foto 2).
- Flatgebouw aan Zeverijnstraat – 12e verdieping, ca. 40 m hoog (3 februari, 21 augustus). Op 4 februari en 22 augustus is de wijk Kerkelanden achter de flat (niet zichtbaar) afgezocht (foto 5).
- Anna's Berg aan het Klaas van Beeckpad – 24 meter hoog (3 februari, 22 augustus) (foto 3).
- Raadhuisstoren – 48 meter hoog (21 augustus) (foto 4).

Foto 2, 3, 4 en 5. Uitzicht vanaf dak parkeergarage, Anna's Berg, Raadhuisstoren en flat Zeverijnstraat. Nicole Rijsemus, Christian Brinkman (2x) en Jan Schoppers.

Tijdens deze tellingen is gekeken waar Kauwen in Hilversum voorverzamen en uiteindelijk gaan slapen. Op 4 februari en 22 augustus is ook op de fiets of te voet een deel van het gebied doorkruist, zoals de wijk Kerkelanden (niet zichtbaar vanaf de flat Zeverijnstraat) (Bijlage 2). Op zowel 3 als 4 februari zijn de bomen en daken met een nachtkijker (Leica Calonox) afgekeken. Bij onduidelijkheid over de slapende vogels is kort, met een zaklamp met roodfilter geschenen om de soort en het aantal vast te stellen.

3.2 Resultaten slaapplaatsstelling

In Hilversum konden 19 slaapplaatsen worden gelocaliseerd die in 2023 werden gebruikt door Kauwen (tabel 1, bijlage 1). In februari werden 2538 Kauwen geteld op deze slaapplaatsen. In augustus werden 3158 kauwen geteld op deze slaapplaatsen.

Op 3 en 4 februari konden 9 van de 19 bekende slaapplaatsen worden geteld. In de omliggende weken zijn aanvullende tellingen uitgevoerd om het beeld compleet te krijgen. Op 21 en 22 augustus zijn 16 van de 19 bekende slaapplaatsen geteld. Sommige slaapplaatsen zijn binnen een van de telperiodes meermaals geteld, dit geldt met name voor de grootste en voor de meest centraal gelegen slaapplaatsen. Hierbij is het gemiddelde genomen van de tellingen binnen de desbetreffende periode (februari dan wel augustus).

Tabel 1. Aantal per slaapplaats tijdens tellingen in februari en augustus 2023.

Stadsdeel	Locatie Kauwenslaapplaats	Februari		Augustus			Verschil dag/slaap
		Slaapplaats-telling		Slaapplaats-telling	Dagtelling		
Centrum	Hilversum, Dudokpark/Raadhuis	216		80			
	Hilversum, Loosrechtseweg/Oude Haven	40		0			
	Hilversum, Groest	23		68			
	Hilversum, Koninginneweg	-	294	10	233	259	-26
	Hilversum, Sint Vitus	-		50			
	Hilversum, Stationsgebied	-		25			
	Hilversum, Delilaan	15		-			
Noord	Hilversum, Mediapark	-	-	100	100	7	93
Noordoost	Hilversum, Seinstraat (De Morgenster)	90		-			
	Hilversum, Jan van der Heijdenstraat/Lareneweg	407		720			
	Hilversum, Lorentzweg	220	873	905	1625	427	1198
	Hilversum, Noorderbegraafplaats	150		0			
	Hilversum, Wirixstraat	6		-			
Zuid	Hilversum, Zuiderhof e.o	500	500	0	0	213	-213
Zuidoost	Hilversum, Alexanderlaan e.o.	500		300			
	Hilversum, Arubalaan	0	780	0	300	164	136
	Hilversum, Laarder Wasmear	280		0			
Zuidwest	Hilversum, Kerkelanden	31		900			
	Hilversum, Paulusschool	60	91	0	900	273	627
		2538		3158	1343		1815

De Groest

Omdat de ervaren kauwenoverlast op de Groest de aanleiding voor dit onderzoek is, worden omwille van de leesbaarheid en voor de aansluiting op de conclusies en aanbevelingen, hieronder de telresultaten van de Groest uitgelicht en voor zover mogelijk verklaard.

In het onderzoekjaar 2023 is extra aandacht besteed aan de kauwenslaapplaats aan de Groest. Deze is zes maal geteld:

- op beide avonden van de simultaantellingen in februari (3 & 4 februari)
- op beide avonden van de simultaantellingen in augustus (21 & 22 augustus)
- plus ter controle aanvullende tellingen een maand na de simultaantellingen, namelijk op 20 maart en 23 september.

De resultaten staan in tabel 2.

Het aantal getelde Kauwen wijkt flink af van de aantallen (vele duizenden) die zijn genoemd in de overleggen voorafgaande aan dit onderzoek. De afwijking heeft natuurlijk alles te maken met het gegeven dat VOB-faunabeheer op 17 juli is gestart met het actief verjagen van Kauwen bij de Groest met laser voorafgaande aan de geplande tellingen (foto 6).

Foto 6. Video still verjaagactie de Groest vanaf P-dak Hilvertshof, Hilversum. 18 juli 2023, Roel van Reenen.

Groest	3 feb	4 feb	20 maart	21 aug	22 aug	23 sept
Kauw	40	6	174	55	80	96
Houtduif	14	6				
Turkse tortel	24	16	18			

Tabel 2 Aantal per slaapplaatsstelling aan de Groest in 2023.

3.3 Dagtelling

Overdag verblijven Kauwen in kleine tot middelgrote groepen in Hilversum, ze foerageren dan in plantsoenen, parken en tuinen en zijn eenvoudig te tellen. Pas tegen de avond verzamelen ze zich in grotere groepen om richting de slaappleatsen te vertrekken. Om een beeld te krijgen van de aantallen overdag is op 22 augustus een telling uitgevoerd.

De overdag in Hilversum foeragerende Kauwen zijn geteld door zoveel mogelijk vlakdekkend de straten van Hilversum af te gaan en alle aanwezige Kauwen te noteren. Hiervoor is Hilversum opgedeeld in zes,

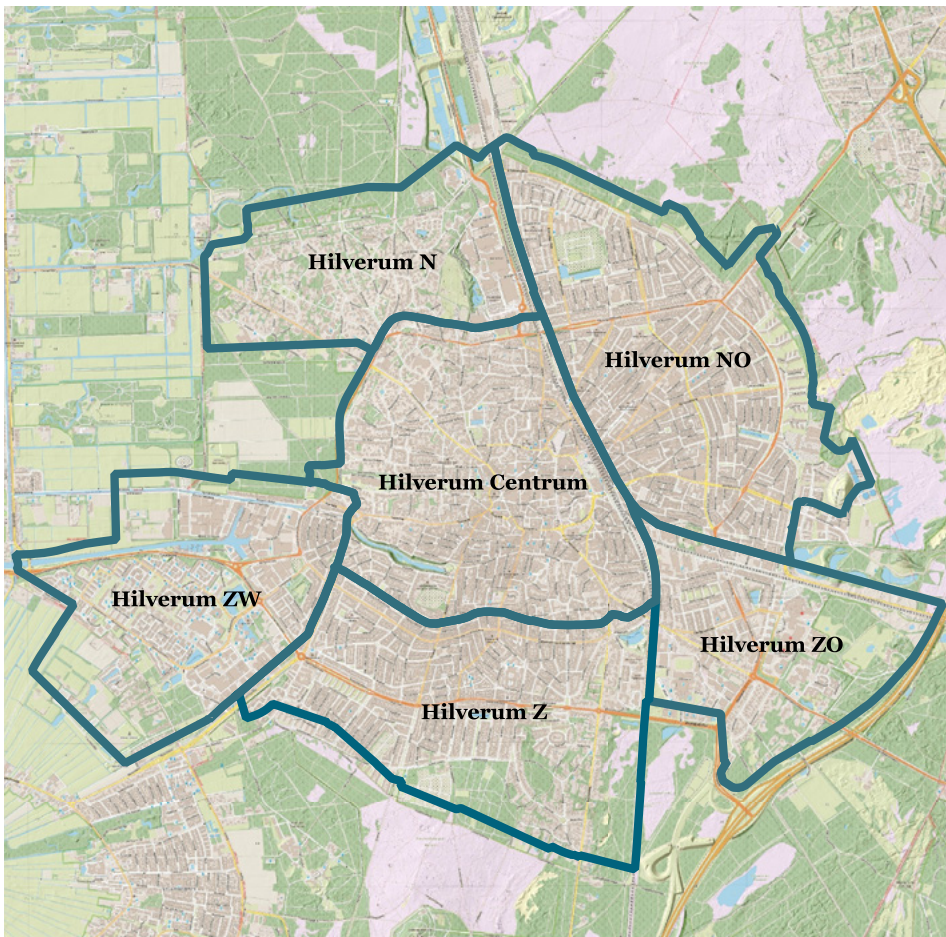
min of meer, even grote en logische deelgebieden: Hilversum NO, Hilversum ZO, Hilversum Z, Hilversum ZW, Hilversum N en Hilversum Centrum (tabel 3 en figuur 2).

De telrichtlijnen die bij deze telling zijn gehanteerd:

- Telling vond overdag plaats om lokale en slaappleats-Kauwen zoveel mogelijk te scheiden.
- Telling vond simultaan plaats.
- Het deelgebied werd zoveel mogelijk vlakdekkend geteld.
- Waargenomen Kauwen werden ingevoerd in de app Avimap, hierbij werd de groepsgrootte genoteerd.

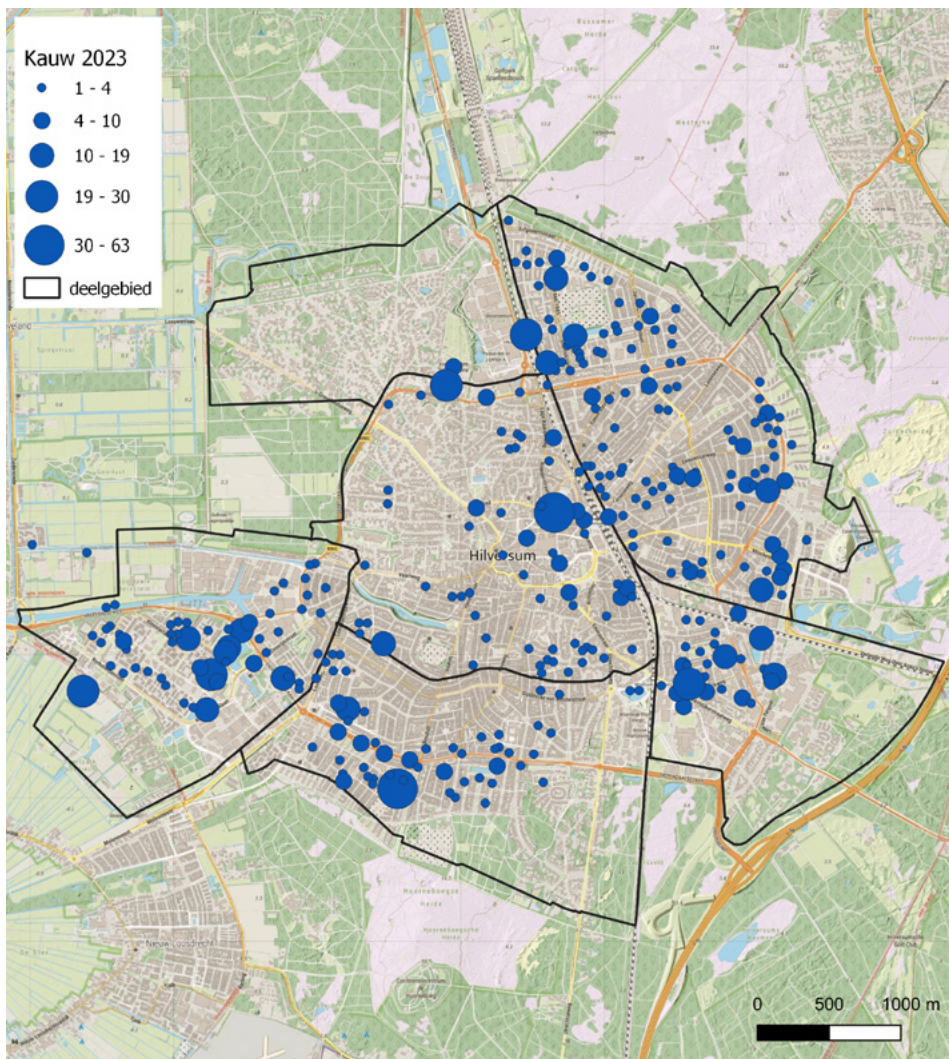
Tabel 3. Resultaten van de dagtelling van de Kauw per wijk in Hilversum op 22 augustus 2023. Zie voor de indeling figuur 2, conform indeling tabel 1.

Deelgebied	Opp (hectare)	Tijd	Aantal Kauwen	Kauwen/ha
Hilversum NO	392,5	5 uur en 3 minuten	427	1,09
Hilversum ZO	216,7	1 uur en 32 minuten	164	0,76
Hilversum Z	338,2	3 uur en 51 minuten	213	0,63
Hilversum ZW	295,6	3 uur en 23 minuten	266	0,90
Hilversum N	221,7	1 uur en 35 minuten	7	0,03
Hilversum Centrum	367,1	4 uur	259	0,71
	1831,8		1342 (totaal)	0.73 (gemiddeld)

Figuur 2. Wijkindeling voor de dagtelling in Hilversum op 22 augustus 2023. Exclusief Hilversumse Meent.

Figuur 3. Verspreiding van de Kauw in Hilversum tijdens de dagtelling op 22 augustus 2023.

3.4 Resultaten dagtelling

De tellingen zijn simultaan uitgevoerd op 22 augustus 2023 tussen 8:27 en 19:23. Tijdens deze tellingen zijn in totaal 1342 Kauwen waargenomen in de verschillende deelgebieden van Hilversum (tabel 2). Gemiddeld zijn er 0,73 Kauwen per hectare geteld. In deelgebied Hilversum N zijn de laagste aantallen Kauwen geteld (zeven) en is ook een lage dichtheid vastgesteld (0,03 Kauwen/ha). Ter vergelijking: in het deelgebied met de hoogste dichtheid (Hilversum NO) bedroeg de dichtheid 1,09 Kauwen/ha. Het sociale karakter van de soort komt duidelijk naar voren in de verspreiding overdag (figuur 3). Favoriete wijken liggen in het oosten van de stad, Centrum, Statenkwartier in zuid en Kerkelanden. Groene wijken met veel bomen rond de 's-Gravelandseweg, het Mediapark en in zuid bij het crematorium en aan de Eikenlaan en in zuidoost bij de Surinamelaan en omgeving zijn wel onderzocht, maar blijkbaar niet populair bij de soort. Ook bedrijven- en industrieterreinen zijn onderzocht maar hebben Kauwen blijkbaar weinig te bieden.

3.5 Discussie

In ieder deelgebied van Hilversum zijn tijdens de dagtelling Kauwen waargenomen, echter, de aantallen lopen tussen de verschillende deelgebieden sterk uiteen. Deze verschillen zijn betrekkelijk goed te verklaren aan de hand van de wijktypen. Het deelgebied met de laagste aantallen Kauwen (Hilversum N) omvat bosrijke buurten als de Villaparken en de Trompenberg, alsmede het Mediapark. In vergelijking met de buurten van de rest van Hilversum vindt de Kauw hier vermoedelijk minder broedgelegenheid. Hetzelfde zien we bij bosrijke buurten als 't Hoogt van 't Kruis (onderdeel van deelgebied Hilversum Z) en het West-Indiëkwartier (onderdeel van deelgebied Hilversum ZO), zijn eveneens weinig tot geen Kauwen waargenomen. In de rest van Hilversum lijkt de Kauw goed aangepast op het broeden in artificiële constructies als nissen en schoorstenen van gebouwen.

In totaal werden tijdens de dagtelling op 22 augustus 1342 Kauwen waargenomen in Hilversum, dat is aanzienlijk minder dan het aantal dat is waargenomen tijdens de slaapplaatstellingen van 21 en 22 augustus

(3158). Voor dit verschil zijn een aantal verklaringen te geven die hieronder uitgewerkt worden van minst, naar meest waarschijnlijk.

- Bij de slaaplaatstelling zijn de aantallen Kauwen overschat.
- Bij de dagtelling zijn de aantallen Kauwen in Hilversum onderteld.
- Het verschil in Kauwen tussen de slaaplaatstelling en dagtelling (1816) betreft Kauwen van buiten Hilversum.

Slaaplaatstelling overschat

Kleine groepjes vogels tellen kan vaak snel en nauwkeurig, maar tellingen van grote groepen (vliegende) vogels is notoir lastig. Kauwen zijn hier geen uitzondering op. Op een aantal locaties in Hilversum lopen de aantallen slapende Kauwen in de honderden, totaal slapen er enkele duizenden Kauwen in Hilversum. Tellers hebben de neiging om grote groepen vogels te onderschatten en kleine groepen te overschatten. Om dit op te vangen tellen de waarnemers groepen vaak meerdere keren en nemen dan een gemiddelde van deze schattingen, zodoende kan over- en/of onderschatting van groepen worden geminimaliseerd. Hoewel een afwijking van de werkelijke aantallen onvermijdelijk is.

De aantallen slapende Kauwen in Hilversum lopen in de duizenden en de vogels laten zich vaak alleen goed tellen bij het opvliegen. Dit betekent dat waarnemers snel en scherp moeten zijn om goede schattingen te kunnen maken van de aanwezige vogels. Om deze redenen doen waarnemers meerdere tellingen van een groep en nemen dan het maximum getelde aantal. Het is daarom onwaarschijnlijk dat een dergelijke grote overschatting van de aantallen slapende Kauwen in Hilversum heeft geleid tot het verschil tussen de slaapplaats- en dagtellingen.

Dagtelling onderteld

De Kauwen overdag in Hilversum zijn vooral aan het foerageren. Daardoor zijn ze mobiel in de wijk, maar grote verplaatsingen binnen Hilversum van bijvoorbeeld Z naar N zijn niet waargenomen en daarom ook niet waarschijnlijk. Binnen de wijk zijn er verplaatsingen, doordat er op wisselende locaties tijdelijk voedsel beschikbaar is door voeren. Door deze lokale verplaatsingen kunnen er vogels of groepen gemist zijn. Andersom kan een groep hierdoor mogelijk twee keer zijn geteld. Daarom verwachten we dat de dagtelling een goed beeld geeft van de verspreiding.

Kauwen van buiten Hilversum

De meest plausibele verklaring voor het verschil tussen de aantallen kauwen tussen de slaapplaats- en dagtelling is dat een deel van de vogels op de slaapplaatsen van buiten Hilversum komt. Deze foerageren in het

agrarisch gebied en dorpen rondom Hilversum en komen in de avond slapen in de stad (naar Ward & Zahavi, 1973).

Conclusie

De grootste slaapplaatsen bevinden zich aan de Lorentzweg, Jan van der Heijdenstraat/Larenseweg en omgeving en in Kerkelanden. Het gaat hier om 700 tot 1000 Kauwen per slaapplaats.

Zowel in februari als in augustus was er soms een opvallend verschil in aantal Kauwen op slaapplaatsen die op beide dagen werden geteld. Dit geeft aan hoe mobiel de vogels zijn tussen de slaapplaatsen. Tevens zijn er vele kleine slaapplaatsen die in wisselend gebruikt worden. Van dergelijke slaapplaatsen bestaan er stellig meer.

In het centrum van Hilversum, bleven Kauwen slapen verspreid over verschillende kleine slaapplaatsen van enkele tientallen individuen. Het totale aantal op deze kleine slaapplaatsen komt sterk overeen met het aantal Kauwen dat overdag in het zelfde gebied werd geteld. Het is aannemelijk dat de Kauwen die overdag in de binnenstad verblijven daar ook de nacht door brengen en niet worden aangevuld met individuen van elders.

Op basis van alle slaaplaatstellingen tijdens dit onderzoek blijkt dat het aantal Kauwen dat in Hilversum slaapt twee keer hoger is dan wat er overdag verblijft. Overdag werden 1342 Kauwen geteld die verbleven binnen de gemeente Hilversum, 's nachts sliepen gemiddeld 3158 Kauwen op verschillende slaapplaatsen in Hilversum. Het gaat hier om lokale en regionale Kauwen, voornamelijk broedvogels met hun jongen en vogels van de surplus-populatie die niet hebben deelgenomen aan het broedproces. Wintergasten zijn in augustus nog niet gearriveerd.

Het verschil tussen het getelde aantal Kauwen in februari en augustus is 24% hoger in de zomermaand. Dit is veel minder dan de natuurlijke wintersterfte, die rond 40% ligt (Dwenger 1989). In deze studie hebben we formeel niet de wintersterfte gemeten. Er zullen waarschijnlijk ook Kauwen van elders in Hilversum overwinteren/slapen. Op basis van spaarzame ringgegevens heeft Hilversum een regionale functie, alle terugmeldingen komen uit naburige gemeenten (Huizen, Bussum, 's-Gravenland, Nieuw-Loosdrecht) (Vogeltrekatlas.nl). De regionale functie van Hilversum is te verklaren doordat Hilversum de grootste plaats is en dus de meeste Kauwen huisvest. Dit trekt andere Kauwen aan. Kauwen zijn, zoals in 2.1 al beschreven is, zeer sociale dieren. Hierbij komt dat Hilversum behoorlijk groen is, maar niet t  groen voor de Kauw. Op grond van het basale ecologische principe dat soorten volgend zijn aan het landschap, is dit een gegeven waaraan niet valt te tornen.

Voedsel is geen sturende factor, Kauwen zoeken immers overdag voedsel en komen 's avonds naar de slaappleaats. De beperking van toegankelijkheid tot voedsel, bijvoorbeeld door het afsluiten van vuilnisbakken, zal van geringe invloed zijn. Ook nestgelegenheid is geen sturende factor, omdat er waarschijnlijk meer beschikbare schoorstenen (nestplek) zijn dan worden gebruikt. De slaappleaats is het grootst buiten het broedseizoen, wanneer de lokale kauwenpopulatie wordt aangevuld met broedvogels van elders. Verder blijkt uit de tellingen dat de helft van de Kauwen op de slaappleaatsen van buiten Hilversum komt. Dus maatregelen binnen Hilversum zijn maar beperkt van invloed op het absoluut aantal Kauwen dat gebruikt maakt van de slaappleaatsen in Hilversum.

4. Bestaande teldata Sovon

Sovon organiseert tellingen jaarrond en afhankelijk van de deelname kan er iets gezegd worden over de Kauw in Hilversum. Hieronder wordt een aantal tellingen behandeld. Voor uitleg en de methode wordt verwezen naar sovon.nl onder Telprojecten.

4.1 Vogelatlas en Broedvogelatlas

In 2013-15 en 1998-2000 is met een landsdekkende telling een overzicht verschenen in de Atlas van de Nederlandse broedvogels en de Vogelatlas (Sovon 2002, 2018). In beide periodes is elk atlasblok (5x5 km) intensief onderzocht. Daarnaast zijn in elk atlasblok dezelfde km-hokken (grid van 8 stuks) onderzocht volgens een vaste telmethode en tijdsinspanning. Dit is met name voor de algemene soorten ontwikkeld zoals de Kauw.

Tussen 1998-2000 en 2013-2015 is de Kauw als broedvogel in Hilversum hoofdzakelijk stabiel, met alleen in het westelijk deel een lichte afname [Kauw | Sovon Vogelonderzoek](#) We kunnen stellen dat er in die periode geen dramatische toe of afname is vastgesteld.

4.2 BMP

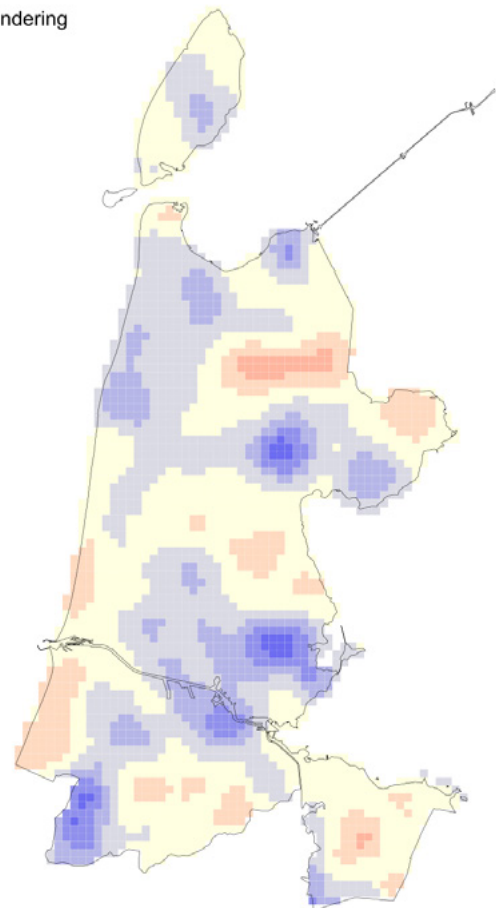
Het Broedvogel Monitoring Project houdt in dat in vaste telgebieden verspreid over het land territoriumkarteringen van broedvogels worden uitgevoerd. In Hilversum en omgeving gaat het om de volgende BMP-plots, met tussen ( ) het laatste teljaar.

- 56204 De Snip, GNR Hilversum (2022)
- 56205 Mediapark Hilversum (2022)
- 7067 Laarder Wasmear (2023)
- 55645 Annas Hoeve Hilversum (2021)
- 55646 Monnikenberg Hilversum (2021)
- 50394 Lapershei, Hilversum (2018)

De plots liggen buiten de bebouwde kom of in de overgang van buitengebied en de groene schil met verspreid gebouwen of huizen. De Kauw is geen algemene broedvogel, want in deze plots is de soort vastgesteld met slechts 0-1 broedpaar per plot. Een enkel plot is één of twee maal eerder geteld maar ook bij die tellingen ging het om 0-1 broedpaar per plot. Conclusie: de Kauw is een onregelmatige en schaarse broedvogel in deze plots en daardoor is er geen trend te bepalen, mede ook omdat er weinig tellingen zijn uit eerdere jaren.

Broedvogels
relatieve verandering
1998-2015

afname
stabiel
toename

Figuur 4. Veranderingskaart van de Kauw tussen 1998-2000 en 2013-2015.

4.3 MUS

Het Meetnet Urbane Soorten is gestart in 2007, omdat via het BMP te weinig informatie binnenkwam van de verspreiding en aantalsontwikkeling van broedvogels in urbaan gebied. Bij MUS gaat het om punttellingen binnen een viercijferig postcodegebied (8-12 telpunten) waarbij drie tellingen gedaan worden in het voorjaar. Vooral voor de algemene broedvogelsoorten is MUS een geschikt meetnet.

Eén postcodegebied bestaande uit tien telpunten is bijna alle jaren geteld en twee postcodegebieden zijn in 5 of 6 jaar geteld. Die vormen dan ook de basis voor de langjarige trend. Idealiter worden jaarlijks 40-50 telpunten geteld, want dan is de steekproef robuuster. In 2023 is na contact met de beleidsadviseur Natuur, Landschap en Ecologie van de Gemeente Hilversum begonnen met de werving van MUS-tellers en dat heeft geresulteerd in hogere teldekking (3 extra postcodegebieden), zodat in de toekomst betrouwbare trends kunnen worden berekend.

Tabel 4. Teldekking per postcodegebied weergegeven in het aantal telpunten.

postcode gebied	aantal jaren	gem. aantal Kauw	aantal telpunten																		
			2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023		
1211	1	72																			11
1214	6	39										12	12	12	12	12					12
1216	14	35	12	10	10	10	10	10						10	10	10	10	10	10	10	10
1217	5	15														12	12	12	12	12	12
1221	3	27																	8	8	8
1222	1	89																			12
1223	2	106																		11	12

In Hilversum is de Kauw licht toegenomen in 2007-23. Zoals aangegeven is de onzekerheid vrij groot. In Noord-Holland is er een lichte afname vastgesteld en landelijk een lichte toename. Conclusie: de trend van de soort is in Hilversum betrekkelijk onzeker maar er lijkt geen sprake van een sterke toe- of afname.

4.4 Meetnet Slaapplaatsen

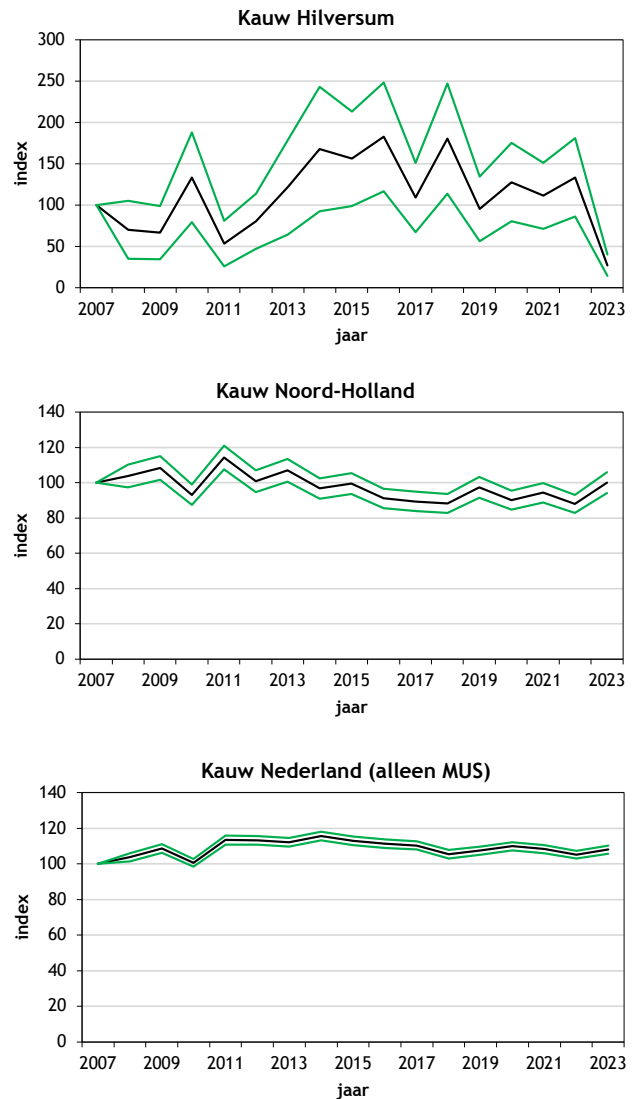
Binnen het Meetnet Slaapplaatsen zijn geen tellingen van de soort ontvangen uit de afgelopen tien jaar in Hilversum, met uitzondering van een telling met 10 ex. De coördinatie van de tellingen richt zich vooral op Natura 2000-gebieden met beschermde slaapplaatsen van [in totaal 19 soorten](#), waarvoor doelen zijn opgesteld. Hier zit de Kauw niet bij.

4.5 Jaarrond Tuintelling

In 2015 is deze telling begonnen om meer informatie te krijgen van vogels en andere organismen in tuinen. Alle tuinen bij elkaar zijn een aanzienlijke oppervlak en de JRT geeft ook inzicht in het seizoensverloop. Ook in Hilversum wordt deelgenomen aan de telling. Het aantal tuinen met voldoende deelname over de hele periode is beperkt; de gemiddelde presentie per tuin is over alle jaren stabiel.

4.6 Discussie

Op dit moment zijn er op basis van het beschikbare materiaal geen aanwijzingen dat het aantal Kauwen sterk is toegenomen in de afgelopen 20 jaar. Toch worden kraaiachtigen, ook de Kauw, steeds vaker in stedelijk gebied te zien, Kraaiachtigen verplaatsen zich steeds meer van het buitengebied naar de bebouwde kom. Er is een opmerkelijk verschil in trends tussen de stad (positief) en het platteland (negatief). Deze ontwikkelingen zijn misschien de aanleiding voor het heersende beeld dat er steeds meer kraaiachtigen te zien zijn. Voor de gehele Nederlandse populatie is dat dus niet het geval (Hustings *et al.* 2016, Boele *et al.* 2022).

Figuur 5. Trend (index 100 in 2007) van de Kauw in Hilversum, Noord-Holland en Landelijk. De groene lijnen geven de onzekerheidsmarge weer.

5. Effectiviteit verjaagmaatregelen

Voor het verjagen of weren van Kauwen bestaan verschillende methoden, hieronder worden deze uitgelegd en wordt hun effectiviteit besproken.

Schieten of knalapparaat

Een van de meer rigoureuze methoden om Kauwen weg te houden is het schieten van de vogels. Bij deze methode worden vogels actief opgezocht en doodgeschoten. Aan deze methoden hangen voor- en nadelen. Een voordeel van deze methode is dat de aantallen Kauwen direct verlaagd worden, immers, de geschoten Kauw keert niet terug in de populatie. Echter, een groot nadeel van het schieten van Kauwen; de vogels moeten actief opgezocht en geschoten worden, een arbeidsintensief karwei. Daarbij komt ook dat kraaiachtigen notoir intelligent zijn en binnen afzienbare tijd de handelswijze van de uitvoerder in kunnen schatten, wat het vervolgens weer lastiger maakt ze te schieten (Schraivesande 2015; obs C Brinkman). Een derde nadeel is dat afschot in een grote populatie, waarbij vermoedelijk veel uitwisseling plaatsvindt, 'dweilen met de kraan open' is; voor iedere afgeschoten Kauw ontstaat een plek voor een nieuwe Kauw van elders of uit de surplus populatie van niet-broedende vogels. Bij kleine populaties kraaiachtigen lijkt afschot (of anderszins verwijderen van vogels) goed te werken (Ryall 2002), bij grotere populaties lijkt dat veel minder nut te hebben (Ryall 2002, Jennings 1992). Een knalapparaat heeft een vergelijkbaar effect als schieten met het verschil dat er geen vogels worden gedood.

Wegvangen

Het wegvangen van kraaiachtigen kan op verschillende manieren gebeuren. Op Mauritius werd Huiskraaien (*Corvus splendens*) aas aangeboden met een verdovend middel, de kraaien eten dit op en kunnen nadat ze zijn verdoofd worden opgeraapt en verplaatst of gedood (Feare & Mungroo 1990). Deze methode is zeer arbeidsintensief. Een vergelijkbare, arbeidsintensieve methode is het gebruiken van slag-, kanon-/of wooshnetten (Caffrey 2002). Hierbij worden grotere groepen kraaiachtigen tegelijk gevangen en kunnen nadien verwijderd worden. Een andere arbeidsintensieve methode bestaat uit het vangen van kraaiachtigen door middel van kooien, de zogenaamde 'kraaienvangkooien' en/of inlopkooien.

Geluid afspelen of hoge frequentie geluiden

Akoestische afschrikssystemen maken gebruik van het ecologische nut van alarmeren: vogels waarschuwen voor dreigend gevaar. Door alarmgeluiden van de soort af te spelen raken vogels gealarmeerd en vliegen weg van het geluid. Deze methode wordt gezien als een van

de goedkoopste en meest effectieve methoden om vogels te verjagen (Bishop *et al.* 2003).

Verjagen met laser

In Hilversum zijn in de zomer van 2023 de vogels op de slaappleaats verjaagd met een laserpen. Dit lijkt te werken omdat de aantallen tijdens de slaappleaatsstelling aan de Groest aanzienlijk waren verminderd ten opzichte van de genoemde getallen uit voorgaande jaren. Het vergt echter wel een flinke inzet, iedere avond over een langere periode.

Verjagen met roofvogel

Een methode voor het, tijdelijk, verjagen van vogels is het gebruiken van een roofvogel. Hierbij moet onderscheid gemaakt worden tussen een levende en opgezette roofvogel. Bij gebruik van een levende roofvogel - deze meestal afkomstig van een valkenier - is het nodig deze actief los te laten op momenten dat de overlast gevende soort aanwezig is. Het natuurlijke gedrag van een roofvogel zorgt samen met het uiterlijk voor een afschrik-effect, met deze methode wordt gebruik gemaakt van het natuurlijke instinct van vogels om te vluchten voor een predator. Een andere mogelijkheid is het plaatsen van een opgezette roofvogel of uil, hierbij wordt eveneens het instinct geactiveerd om te vluchten voor een predator. Omdat een opgezette roofvogel stil zit is bij dit laatste ook een mogelijkheid dat de vogel juist aangevallen wordt (ten einde deze te verjagen).

Verjagen met drone

In navolging van het verjagen met een roofvogel bestaat ook de mogelijkheid een drone in de vorm van een roofvogel in te zetten om vogels te verjagen. Het principe werkt hetzelfde als bij een levende roofvogel, op basis van het uiterlijk van de drone wordt het instinct geactiveerd om te vluchten voor een predator. Het voordeel van zo'n *roofvogeldrone* is dat deze gestuurd kan worden naar de plekken waar deze het meest nodig is. Een nadeel is dat een drone geen natuurlijk gedrag vertoont en dat ze actief in het veld bestuurd moet worden.

Pinnensysteem

Dit zijn strips met daarop dunne, metalen pinnen die moeten voorkomen dat vogels op die plek gaan zitten en/of nestelen.

Metashocksysteem

Een passieve manier van verjagen waarbij RVS staven worden geplaatst op plekken waar regelmatig vogels zitten. Deze staven zijn aangesloten op een pulsgenerator die een (onschadelijke) puls afgeeft waardoor vogels opvliegen.

Fireflies en andere reflectoren

Dit zijn reflecterende kaarten die bewegen en opgehangen worden aan een bamboestok of in een boom. Deze kunnen additioneel bij andere maatregelen aangebracht worden. Vooral in de boom- en fruitteelt zijn ze succesvol (van den Bremer & Hallmann 2011).

Een kunststof strip die onder dakpannen wordt bevestigd. Het voorkomt dat vogels onder de dakpannen kruipen en daar hun nest bouwen.

Netten

Vogelnetten worden gespannen voor of over plekken waar vogels ongewenst zijn. Ze zijn zeer geschikt voor grote overspanningen en voorkomen daarnaast ook dat vogels achter de netten nesten kunnen bouwen.

Schoorsteenkap

Bij deze methode wordt een kapje over de uitlaatpijp van de schoorsteen geplaatst. Dit kapje zorgt er voor dat Kauwen niet meer kunnen nestelen in het schoorsteenkanaal. Van dit kapje bestaan veel verschillende modellen.

Conclusie

Er zijn verschillende methodes om vogels te verjagen. Afschieten, knalapparaat en wegvangen zorgen voor onrust voor de buurtbewoners en zullen ook niet door alle mensen gewaardeerd worden. Pinnen, metashock, vogelschroot, netten en schoorsteenkap zijn niet van toepassing op de situatie of praktisch uitvoerbaar. Ook zal dit waarschijnlijk weerstand oproepen bij burgers. Het afspelen van alarmgeluiden en/of hoge frequentie kan overlast geven bij omwonenden. Verjagen met roofvogel(drone), het gebruik van laser en fireflies lijken gezien de situatie de beste verjaagmethodes voor de Groest.

Bij het verjagen van kraaiachtigen moet rekening gehouden worden met de intelligentie van deze soortgroep. Bij een andere kraaiachtige, de Huiskraai *Corvus splendens*, is bijvoorbeeld gezien dat ze individuele auto's van bestrijders na enige tijd gingen herkennen en deze dan uit de weg gingen. Het is belangrijk om af te wisselen tussen verschillende methoden als men kraaiachtigen gaat verjagen, dit geldt dus ook voor het verjagen van Kauwen (diverse bronnen oa: avonda.nl).

6. Conclusie en aanbeveling

In het centrum van Hilversum wordt overlast ervaren van slapende Kauwen met name in de zomer. Dit was aanleiding voor de Gemeente Hilversum om Sovon te vragen onderzoek te doen naar de verspreiding van Kauwen in Hilversum en de effectiviteit van maatregelen om overlast tegen te gaan.

Aantalsontwikkeling Kauw

Op dit moment zijn er op basis van het beschikbare materiaal geen aanwijzingen dat het aantal Kauwen sterk is toegenomen in de afgelopen 20 jaar. Er zijn plannen om via MUS de aantalsontwikkeling van de Kauw en andere soorten broedvogels te monitoren. Via een informatieavond in het voorjaar van 2023 en 2024 is de teldeelname vergroot. De meeste Kauwen op de slaappleatsen in Hilversum zijn lokale vogels (die in de stad voedsel zoeken) en deze worden aangevuld met vogels die van buiten komen. Het kan zijn dat het lokale broedvogels zijn die buiten de stad foerageren of dat een deel uit broedgebieden elders komt.

Effecten verjaging met laser

Eind juli aan het begin van de verjaagactie met laser waren de aantallen een veelvoud van wat er in augustus aanwezig was tijdens de slaaplaatsstelling (via filmpje Roel van Reenen, foto 1). Waarschijnlijk heeft een deel zich verplaatst naar alternatieve slaappleatsen in de stad, zoals aan de Lorentzweg.

Overlast elders?

Het verjagen van de kolonie of slaappleats heeft vaak als gevolg dat de gemelde overlast zich verplaatst naar andere delen van de stad. Het gaat hier waarschijnlijk om de Lorentzweg, Jan van der Heijdenstraat/Larenseweg en omgeving en Kerkelanden.

Overlast- en omgevingsanalyse

De belangrijkste overlast op kauwenslaappleats op de Groest bestaat uit het poepen tijdens slapen in de boom en bij het uitvliegen in de ochtend. Poep wordt op een aantal plaats de winkels ingelopen. Verder waren er meldingen van overlast vanuit de horeca, maar horecagelegenheden met terrassen hebben al maatregelen getroffen door het opstellen van grote parasols om te voorkomen dat er uitwerpselen op de tafels komen.

De gemeente doet er goed aan om in de omgeving van de grote slaappleatsen te inventariseren hoe groot de overlast is. Ook is het zinvol om per slaappleats te onderzoeken hoeveel mensen er in een straal (100 of 200 m) rondom de slaappleats wonen. Overlastmeldingen zijn subjectief, maar het aantal bewoners dat er permanent rondom woont en slaapt niet. Wellicht is een enquête/inventarisatie onder bewoners en ondernemers zinvol.

Bomen langs de Groest

De Kauwen slapen in de bomen van de Groest omdat de kronen veiligheid bieden en de structuur van de kronen geschikt is om in te slapen. Het gaat vooral om paardenkastanjes een niet inheemse soort die veel in urbaan gebied staat. Voor de biodiversiteit voegen ze niet veel toe en de boomsoort heeft last van ziektes, mi-neermot en schimmels en vaak een kwijnend bestaan in versteende omgeving <https://www.plantenziektekunde.nl/kastanjes/>

De kastanjabomen moeten op termijn (vervangen worden. Dit kan bij voorkeur met inheemse bomen die een leifunctie hebben zodat de kroon niet uitgebreid is zoals linde, haagbeuk en veldesdoorn.

Aanbevelingen specifiek voor De Groest

Om het kauwen-issue aan De Groest aan te pakken zijn, op basis van de ervaringen van dit onderzoek, drie oplossingsrichtingen te formuleren.

1. Continue inspanning

- a. Dit betekent jaarlijks verjagen en dagelijks schoonmaken. Het verjagen met laser werkt momenteel effectief, maar Kauwen zijn intelligente dieren en gewenning treedt snel op. Hierom zal de verjaagmethode regelmatig moeten worden afgewisseld.
- b. Het verjagen van de slaappleats zal mede als gevolg hebben dat de vogels elders gaan slapen en dat de gemelde overlast zich verplaatst naar andere delen van de stad.

2. Fysieke aanpassing aan de inrichting van de openbare ruimte

- a. Kappen van de slaapbomen is de meest ingrijpende maar meest effectieve maatregel. Het is in strijd met het beleid om de binnenstad verder te vergroenen door het vergroten van het boomkroonvolume. Dit zou ergens anders in de stad moeten worden gecompenseerd of de gekapte bomen kunnen worden vervangen door bomen waar kauwen niet in gaan slapen. Bij voorbeeld leibomen (deze hebben geen kroon die een veilige slaappleats biedt) of evergreens met een dichte structuur en zeer sterke verticale groei van de takken, zoals de zuilvormige Italiaanse cipressen.
- b. Alle terrassen aan De Groest overkappen. De situatie voor Kauwen én voor mensen blijft vrijwel gelijk, maar de vogeluitwerpselen vallen niet meer op de grond en het terras- en straatmeubilair.
- c. De ondergrond niet bestraten. Uitwerpselen verdwijnen snel in organisch materiaal, zoals bladafval of grasbegroeiing.

3. **Acceptatie van overlast**

Soorten zijn volgend aan het landschap. Vanwege de aantrekkelijkheid van Hilversum voor de Kauw, zal de soort de stad blijven opzoeken. Dit is veruit de goedkoopste en minst ingrijpende oplossing. Onduidelijk is hoeveel mensen zich stoort aan de overlast. Wellicht dat de acceptatie vergroot kan worden door voorlichting.

Literatuur

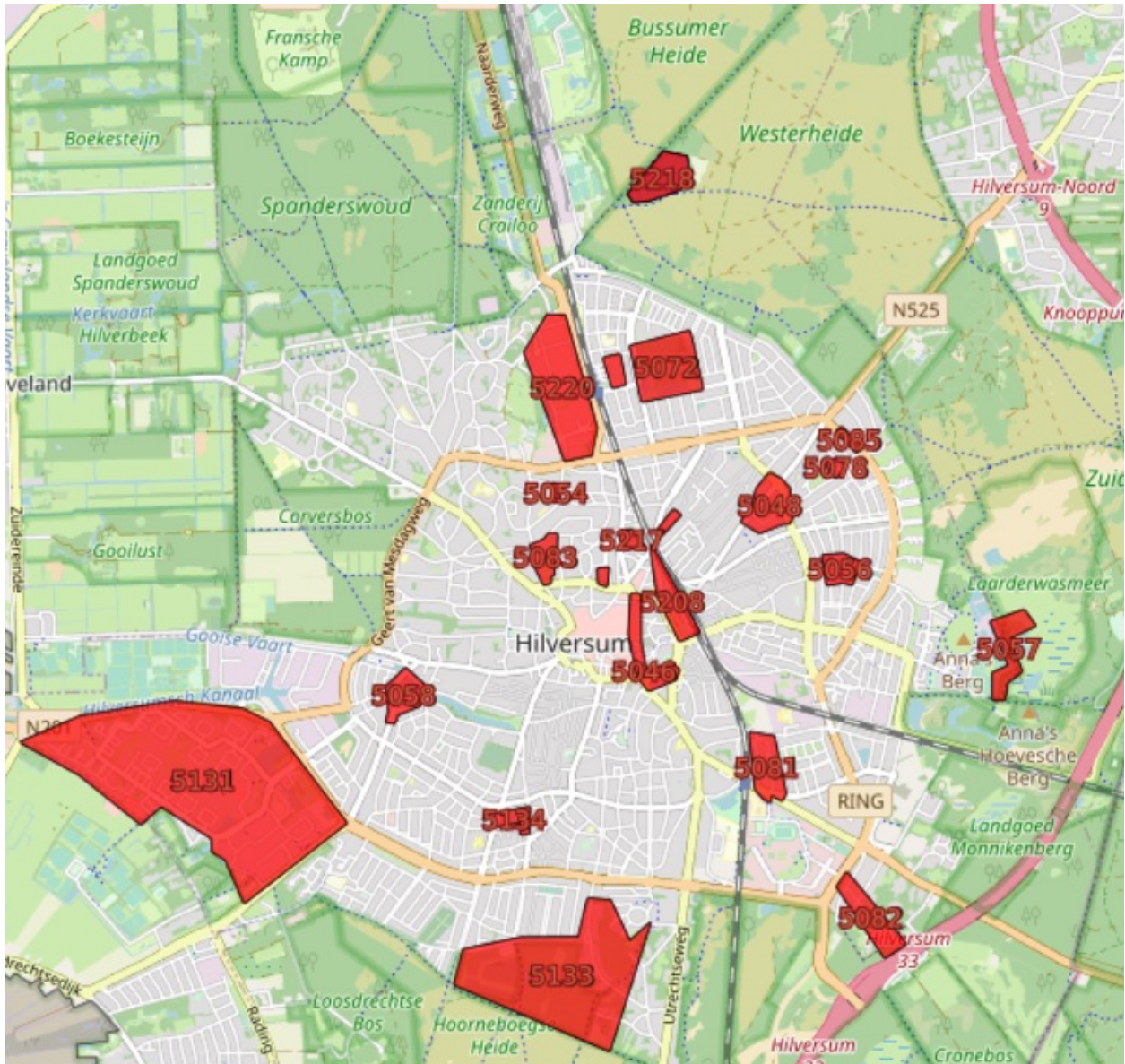
- Bauer K.M. & Glutz von Blotzheim U.N. 1985. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 13/III. Akademische Verlagsgesellschaft, Wiesbaden
- Bijlsma R., Hustings F. & Camphuysen C.J. 2001. Algemene & schaarse vogels van Nederland. GMB uitgeverij/KNNV uitgeverij, Haarlem/Utrecht.
- Bishop, J., H. McKay, D. Parrott & J. Allan. 2003. Review of international research literature regarding the effectiveness of auditory bird scaring techniques and potential alternatives. Produced by Central Science Laboratories for the Department for Environmental Food and Rural Affairs, London, UK.
- Boele A., van Bruggen J., Hustings F., Koffijberg K., Vergeer J.W. & van der Meij T. 2017. Broedvogels in Nederland in 2015. Sovon-rapport 2017/04. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Boele A., van Bruggen J., Goffin B., Kavelaars M., Kleyheeg E., Koffijberg K., Schoppers J., van Turnhout C., Vergeer J.W. & Jansen D. 2022. Broedvogels in Nederland in 2020. Sovon-rapport 2022/05. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- van den Bremer L. & Hallmann C. 2011. Preventie van vogelschade bij fruitbedrijven; veldtoets met de Firefly bakenkaart op bedrijven met Conference peren. SOVON-onderzoeksrapport 2011/19. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen
- van den Bremer L., Klaassen O. & van Roomen M. 2008. Slaapplaatsen van vogels: toekomstig verspreidings- en monitoringsonderzoek. SOVON-informatierapport 2008-05.
- Caffrey C. 2002. Catching Crows. North American Bird Bander 26: 137-145
- Coombs F. 1978. The Crows. B.T. Batsford Ltd, London.
- Cramp S. 1983. Handbook of the birds of Europa, the Middle East and North Africa Vol. 4. Oxford University Press, Oxford.
- del Hoyo, J., Elliot, A., Sargatal, J. and Christie, D.A. (1992-2009) Handbook of the Birds of the World. Vol. 1-14. Lynx Edicions, Barcelona.
- Dwenger R. 1989. Die Dohle. Die neue brehm Bücherei, Wittenberg, Lutherstadt.
- Eggenhuizen T. 2018. Kauw *Corvus monedula* pp 396-397 in Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018 Vogelatlas van Nederland. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- Feare C.J. & Mungroo Y. 1990. The status and management of the House Crow *Corvus splendens* (Vieillot) in Mauritius. Biological Conservation 51: 63-70.
- Glutz von Blotzheim U.N. & Bauer K.M. 1993. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Aula-Verl., Wiesbaden.
- Goodwin D. 1976. Crows of the world. Cornell University Press, Ithaca.
- Hustings F., de Jong A., Koffijberg K., Schoppers J., van Turnhout C. 2016. Vogelbalans 2016 – Stadsvogels. Sovon Vogelonderzoek Nederland.
- Jennings M.C. 1992. The House Crow *Corvus splendens* in Aden (Yemen) and an attempt at its control. Sandgrouse 14: 27-33.
- Lorentz K. 1931. Beiträge zur Ethologie sozialer Corviden. Journal of Ornithology 79: 67-127
- LWVT/SOVON 2002. Vogeltrek over Nederland 1976-1993. Schuyt & Co, Haarlem.
- Madge S. & Burn H. 1994. Crows & jays. Christopher Helm Publishers Ltd., London.
- Ryall C. 2002. Further records of range extension in the House Crow *Corvus splendens*. Bulletin British Ornithologists' Club 122: 231-240.
- Schraevesande F. 2015. Crow control. NRC-next, 4 oktober 2015.
- Sovon Vogelonderzoek Nederland 2002. Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000. - Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.
- Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018. Vogelatlas van Nederland. Broedvogels, wintervogels en 40 jaar verandering. Kosmos Uitgevers, Utrecht Antwerpen.
- Sovon Vogelonderzoek Nederland. 2022. Staat van instandhouding van de vogelsoorten op de landelijke vrijstellingslijst. Sovon-rapport 2022/37. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Ward, P. and Zahavi, A. (1973) The Importance of Certain Assemblages of Birds as “Information Centres” for Food-Finding. *Ibis*, 115, 517-534.

<https://www.sovon.nl/actueel/nieuwsberichten/zijn-er-echt-steeds-meer-kraaien>

Bijlage 1: Ligging van de slaapplaatsen in Hilversum in 2023

5046	Hilversum, Groest
5048	Hilversum, Jan van der Heijdenstraat/Lareneweg
5054	Hilversum, Delilaan
5055	Hilversum, Wirixstraat
5056	Hilversum, Lorentzweg
5057	Hilversum, Laarder Wasmeer
5058	Hilversum, Loosdrechtseweg/Oude Haven
5072	Hilversum, Noorderbegraafplaats
5078	Hilversum, Seinstraat (De Morgenster)
5081	Hilversum, Alexanderlaan e.o.
5082	Hilversum, Arubalaan
5083	Hilversum, Dudokpark/Raadhuis
5131	Hilversum, Kerkelanden
5133	Hilversum, Zuiderhof e.o
5134	Hilversum, Paulusschool
5208	Hilversum, Stationsgebied
5216	Hilversum, Sint Vitus
5217	Hilversum, Koninginneweg
5218	Hilversum, Aardjesberg
5220	Hilversum, Mediapark

Bijlage 2: Verslag van gedragsonderzoek

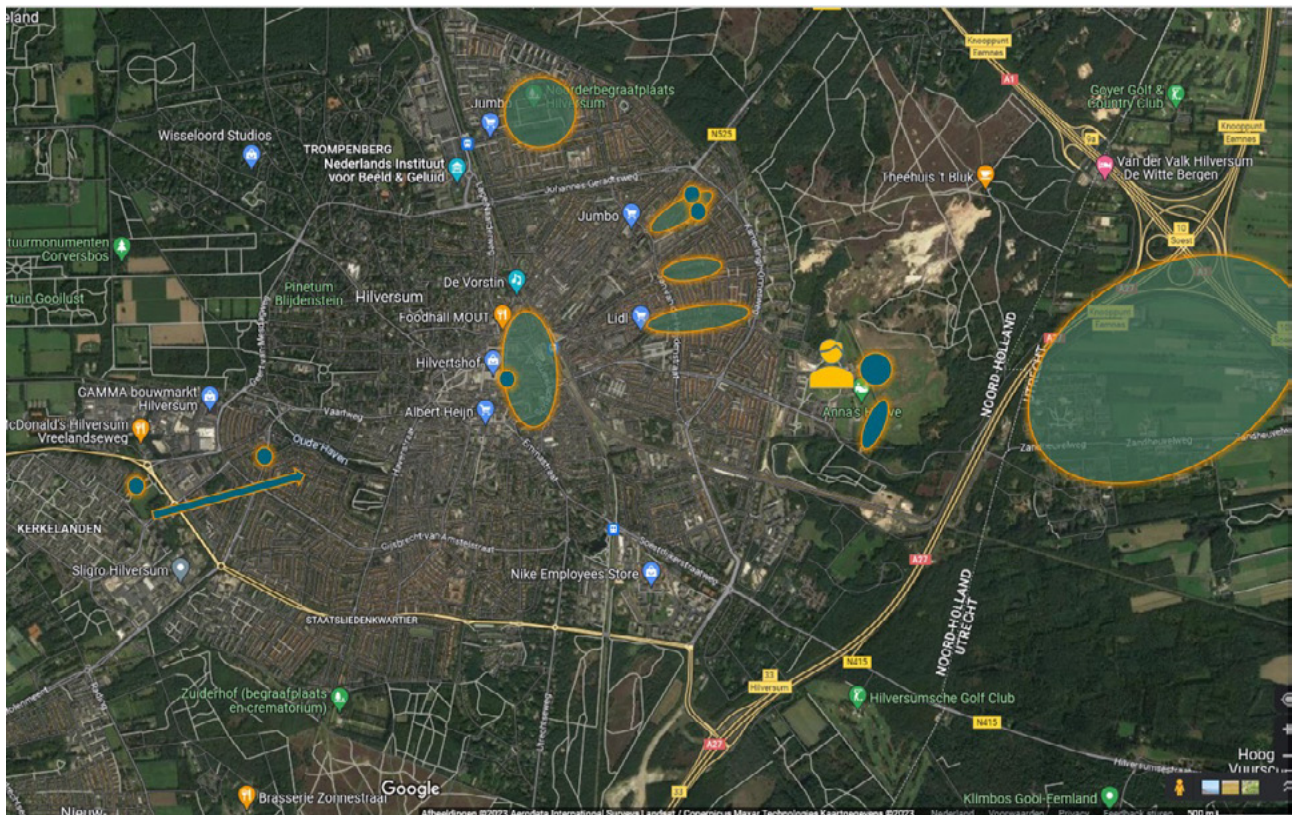
Kauwentelling Hilversum (3-4 februari 2023)
Christian Brinkman

Vrijdag 3 februari 2023

Op 3 februari hebben Jan Schoppers, Nicole Rijsemus en Christian Brinkman vanaf hoge punten in Hilversum (respectievelijk Zeverijnstraat, Q-park Hilvertshof en het Klaas van Beeckpad). Op de Zeverijnstraat betreft het een flatgebouw (40 meter hoog), Q-park Hilvertshof is een parkeergarage met open dak (19 meter hoog), aan het Klaas van Beeckpad ligt een 24 meter hoge bult. Tijdens deze telling is gekeken waar Kauwen in Hilversum voorverzamen en uiteindelijk gaan slapen. Daarnaast is gekeken waar deze Kauwen vandaan kwamen (figuur 1). De telling vond plaats van 16:30-18:00, daarna is te voet een gebied doorkruist (figuur 2). Op 4 februari is ook te voet een gebied doorkruist (figuur 3). Op zowel 3 als 4 februari zijn de bomen en daken regelmatig met een nachtkijker (Leica Calonox) afgekeken. Bij onduidelijkheid over de slapende vogels is kort, met een zaklamp met roodfilter geschenen om de soort vast te stellen.

Weer: gunstig, geen regen (wel koud met wind). Vanuit het buitengebied werd vanaf het Klaas van Beeckpad

geen substantiële trek richting Hilversum gezien. Kauwen die op het moment van starten foerageerden in het Laarder Wasmeer gingen daar ook slapen, deze Kauwen werden aangevuld door enkele tientallen uit Hilversum (oost). Totaal ging het bij de slaappleaats van het Laarder Wasmeer om ~280 Kauwen en ~60 Zwarte kraaien. Het viel op dat veel Kauwen (totaal ~1000) verzamelden rond de Lorentzweg en Eemneserweg. Door een lokale vogelaar werd eerder al de Lorentzweg (rond cafeteria Lorentz) aangewezen als mogelijke slaappleaats. In de vroege avond werden deze plaatsen gecheckt op slaappleaatsen. Behalve een enkeling op de Van de Sande Bakhuizenstraat kon geen slaappleaats van formaat worden gevonden rond de Lorentzweg of Eemneserweg. In de bomen in de Radiostraat werden ~120 slapende Kauwen aangetroffen (samen met tientallen Houtduiven). In drie grote *Juniperus* (achter de Morgensterkerk) sliepen ~120 Kauwen. Op de Groest (ter hoogte van de Volendammer Vishandel en Dunkin' Donuts) sliepen ~40 Kauwen (op de Groest sliepen 24 Turkse tortels). Langs de Loosdrechtseweg (nummer 48) sliepen ~40 Kauwen in een Apenboom (*Araucaria*) en een vermoedelijke Conifeer.

Figuur 1 Locatie van waarnemer (geel figuur) en locaties van waar Kauwen ongeveer gingen slapen (doorzichtige wolken). Ook zijn de slapende Kauwen (dichte wolken) en de richting van vliegende Kauwen op 4 februari aangegeven (dichte pijl).

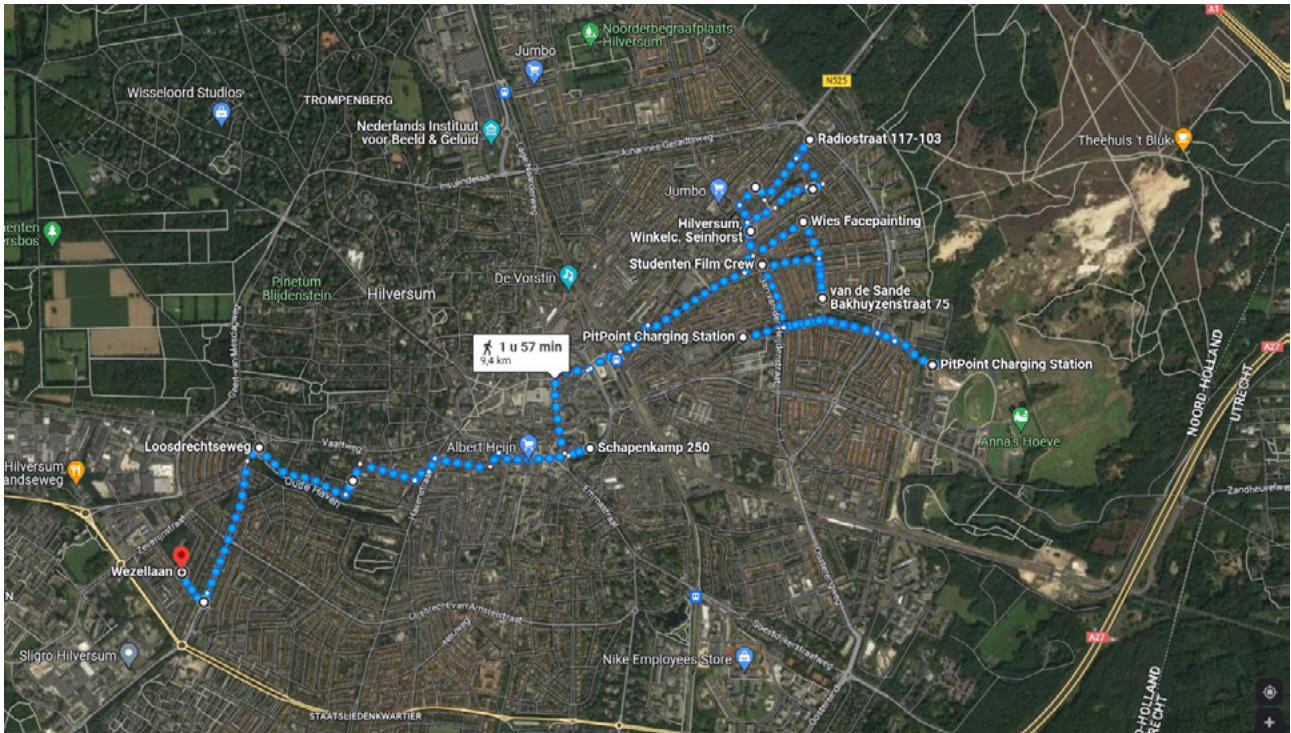

Zaterdag 4 februari 2023

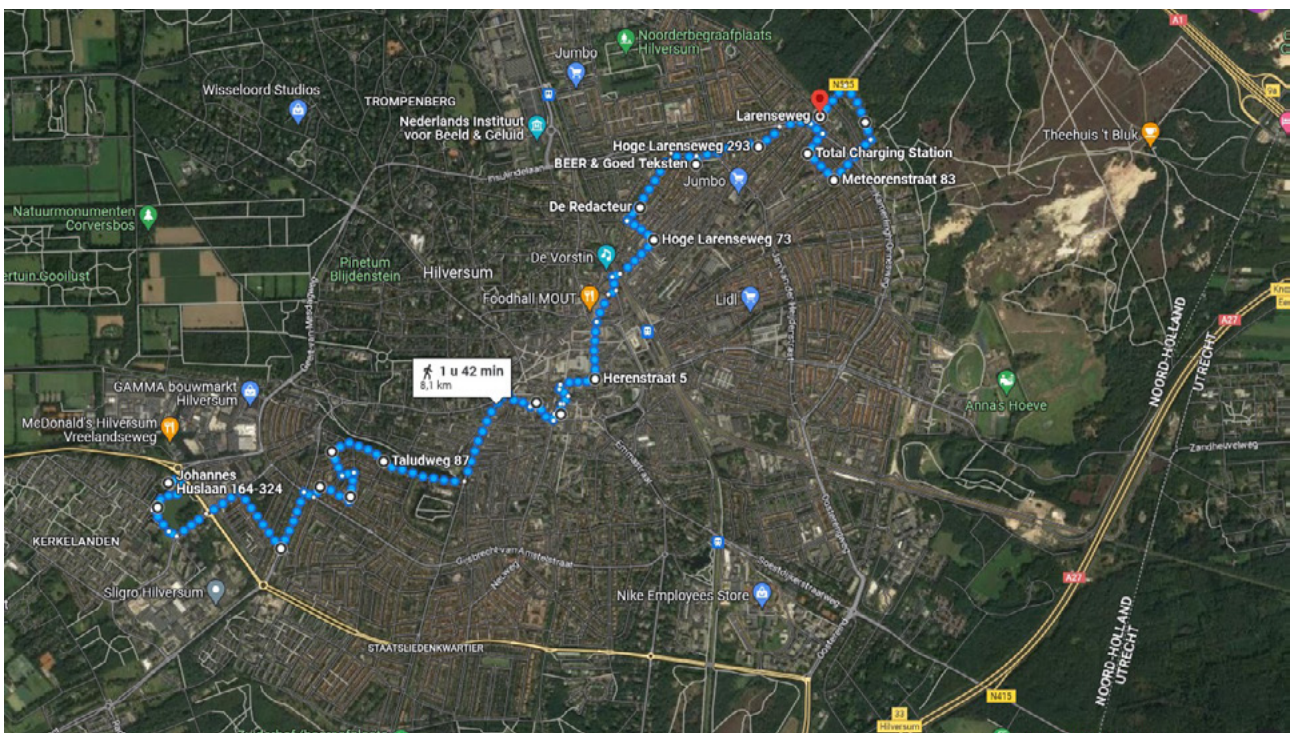
Telling: 17:00-20:30. Weer: miezerregen geleidelijk overgaand in harde regen.

Op 4 februari werd gekozen om te starten in Kerkelanden en te kijken waar deze Kauwen heen vlogen. In figuur 1 is met een pijl de vliegrichting van

deze Kauwen aangegeven. Tussen de twee flats langs de Johannes Huslaan (aan de Kloosterlaanvijver) werden 31 Kauwen geteld (ook twee Eksters). Op de Groest werden geen slapende Kauwen aangetroffen (en ook minder Turkse tortels, 16). Alleen op de locatie achter de Morgensterkerk werden Kauwen aangetroffen, ~60.

Figuur 2. Route die op 3 februari gelopen is. De aangegeven blauwe lijn geeft niet alle doorkijkjes en zijpaadjes weer die genomen zijn.

Figuur 3. Route die op 4 februari gelopen is. De aangegeven blauwe lijn geeft niet alle doorkijkjes en zijpaadjes weer die genomen zijn.

Verslag Kauwentelling Hilversum op 10 augustus 2023

Tijd: 19:30 – 21:45 (zonsondergang: 21:14)

Locatie: Anna's Berg (24m hoge berg aan de oostkant van Hilversum)

Teller: Christian Brinkman

Tijdens deze telling heb ik me extra gefocust op de locaties waar de Kauwen (voor)verzamelden en waar ze vandaan kwamen, minder op exacte aantallen.

De eerste echt voorverzamelende Kauwen werden om 20:20 waargenomen, dit betrof een klein groepje (28 ind.) dat zich verzamelde op het Gooi- en Eemlander – gebouw aan de Seinstraat. Deze groep kwam zeker uit de directe omgeving. Kort daarna verscheen er plotse-ling een enorme groep (schatting: 500 ind.) Kauwen in de bomen langs vermoedelijk de Eemnesserweg/Galileistraat. Deze groep was niet volledig zichtbaar vanaf het punt waar ik stond, alleen de Kauwen bo-venin de boom waren te zien. Ik heb ze geteld toen ze opvlogen. Vermoedelijk kwamen deze Kauwen uit de directe omgeving, ik heb geen vliegbewegingen gezien voordat ik deze groep opmerkte.

De volgende groep Kauwen (schatting: 40 ind.) verzamelde zich om 20:30 op een flat langs de Minckelersstraat/Kamerlingh Onnesweg. Ook deze Kauwen kwamen vermoedelijk uit de directe omge-ving. Om 20:52 kwam hier nog een groep van 40 bij. De volgende groep Kauwen kwam uit Hilversum Noord/Oost (grofweg de wijken Noord, Johannes Geradtsweg, Erfgooiersbuurt en Geuzenbuurt) om 20:44. Deze groep verzamelde zich op de hoogbouw langs de Jan v.d Heijdenstraat/Larenseweg. Dit is de plek waar ik in het verleden (2007/2008) ook wel grote groepen Kauwen zag voorverzamelen/slapen. Deze groep was lastig te tellen om ze laag bleven en snel gingen zitten op de gebouwen en in de bomen. Ik schatte deze groep op ongeveer 800.

Rond 21:20 verzamelden zich ook enkele honderden Kauwen zich op de hoogbouw naast station Hilversum (Wilhelminastraat). Op dit moment werd ook geprobeerd deze Kauwen te verjagen met een drone in de vorm van een Slechtvalk. De drone vliegt rondjes en maakt soms duikvluchten, het heeft maar sporadisch (het vermoedelijk gewenste) effect: de Kauwen vliegen op.

Nadat deze grote groep zich had verzameld werd het lastig tellen omdat niet duidelijk was welke Kauwen nieuw waren en welke niet. Zeker is wel dat ik nauwe-lijks Kauwen van buiten Hilversum heb zien komen. De enige Kauwen die dit deden kwamen vermoedelijk van de Aardjesberg of Zanderij Crailo, dit waren er hooguit 20.

Op 21:30 begon de grote groep Kauwen langs de Jan v.d Heijdenstraat/Larenseweg zich stapsgewijs te bewegen naar het centrum. Op dit moment was het te moeilijk ze nog te tellen.

Constateringen:

Zo goed als alle Kauwen kwamen uit de wijken van Hilversum, slechts een enkeling kwam van Zanderij Crailo of de Westerheide.

Vanuit de wijken Noordoost en Oost werd de meeste beweging gezien richting het centrum

Vanaf de positie waar ik stond kon niet/nauwelijks gezien worden of er ook Kauwen kwamen uit de wijken Zuidwest, Zuid en ook delen van Zuidoost (Schilderskwartier en Hoogt van 't Kruis) en Noordwest (Boomberg, Villaparken). Vanaf de flat Zeverijnstraat (JS) werden nauwelijks of geen verplaatsingen gezien richting het centrum (1 ex) en slechts enkele kauwen richting Kerkelanden.

Wijken die goed te overzien waren maar waar zo goed als geen Kauwen vandaan kwamen lagen in Zuidoost (van Riebeeckkwartier, Arenaparkkwartier en West-Indiekwartier).

In opdracht van:

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 7 410 410

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

